

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Lucae Opalenii. Marsalci Curiae Regni Poloniae. Seu
(Anagrammaticae.) Pauli Naeoceli De Officiis Libri Tres**

Opaliński, Łukasz

Amsterdami, 1668

Caput II. Ostenditur quid sit Jus, & quotuplex, & quales esse inter homines
debeant, recensitæ ejus partes & Species.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46825](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46825)

bata. Ideoque meritò teneri nos hisce vinculis oportet, quæ necessitas invexit, Deus probavit, & Juris institutione retinere, certo modo, ac ratione injunxit.

C A P U T I I.

Ostenditur quid sit Jus, & quotuplex, & quales esse inter homines debeant, recensita ejus partes, & Species.

Definitio Juris. **P**Atet apertè ex antecedenti Tractatione, *Jus* ita commodè definiri posse: ut sit *Regula conservanda inter homines Charitatis*, seu Societatis: idquè post introducta in usum ea, quæ ei repugnare videntur.

Origo ab æterna Dei lege. Hujus Regulæ fons est & origo, Verum: quod inest Divinitati, velut lex quædam æterna & immutabilis *Recti ac boni*: à qua tota Juris ac Justitiæ natura manat ac derivatur. Partim enim æternam legem hanc, *Quæ partim nobis insita.* ejusquè rationem, Deus, naturæ rationali, dum eam crearet, indidit: (alioqui rationalis non esset, si rationis istius expertus esset:) unde fluxit illa ante peccatum nobis insita, & post peccatum non penitus extincta, Notio, eorum, quæ naturæ nostræ conveniunt: Exinde verò ortum, quod vocatur *Jus naturale*. Partim voluntario sancito nobis promulgavit: unde *Jus Divinum*, quod vocant *Positivum*.

Partim promulgata.

vum. Cui inest quidem eadem ratio, sed non expressa, & supremi justissimique Conditoris voluntate velut tecta; cui jus est, ita sancire quædam, ut sanciti sui ratio non reddatur. Ejusmodi verò Jus; aut ipsemet dedit Judæis per Moysem, & Nobis in Christo: aut vicariæ suæ potestati reliquit: cui ligandi quidvis, ac solvendi, facultatem concessit: cum rati habitionis promisso. Unde Jus Ecclesiasticum seu ^{Partim} Canonicum. ^{constitu-} Partim denique permittit ^{tione hu-} eandem æternam legem exprimere hu- ^{mana,} mana Constitutione, (quæ ut sit justa, ^{Dei per-} conformis illi, aut certè nullo modo con- ^{missi, ex-} traria esse debet:) inde verò est ^{pressa.} Jus Hu- ^{manum.} Quod vel usu, & consuetudine, nationum receptum, *Jus Gentium* nominatur: vel legibus cujusque populi seu Civitatis descriptum; *Jus Civile* dicitur.

Totum verò hoc simul sumptum, ali- ^{Et ali-} quid homini posse, habere, agere, aut ^{quid ve-} *vetat*; *nempe illicitum*: aut *permittit*; *nem-* ^{tat, per-} *pe licitum*: aut *præcipit*; *nempe debitum.* ^{mittit, ju-} *bet.* Quanquam si propriè loquendum est, quod *vetatur*; *nefas*: quod *permittitur*; *fas*: quod *jubetur*; *jus* est.

Hac origine ac partitione Juris demonstra-
strata, superest, ut cum superiori capite
ostenderit: quod tria hæc; Potestas nem-
pe, Dominium & Obligatio, necessa-
riò quamvis introducta, imò & Divino

approbata edicto, adversarentur tamen Charitati, nisi Jure temperata, & ad certum modum reducta sint; Superest inquam, ut modus hic circa singulas hæc partes explicetur, deinceps: & ex illo *liciti, vetiti, jussi denique*. tota ratio, ac regula statuatur. Sit itaque.

PARS CAPITIS PRIMA.

De Potestate prima Juris Specie.

Necessitas inter homines potestatis ostenditur.

Regi & regere.

POST sublatam Æqualitatem, quæ (ut superius ostendi) in statu corrupto manere non potuit, *Potestatem certatione constitutam*, hominis in hominem fieri ἀρχὴν ἢ ἀρχοῦς; necessarium omnino fuit. Causa est: quia nec sine Societate homo sibi sufficebat, nec Societas retineri potuit, nisi quidam regerent, quidam regerentur. Nam *cum & Æqualitas constare non posset; & omnes imperare mallet, quam parere;* non Societas tranquilla, sed certamen continuum fuisset de principatu; *nisi illud, aut natura, aut vis major, aut consensio finivisset.* Quæ tria triplicem fecerunt Potestatem. Prima est *naturalis & Necessaria*, in Uxorem, prolem, ac naturâ, regiminis indigum: Altera *violenter acquisita*, in servos: Tertia *sponte concessa, & delata imperantibus.* De singulis consueto compendio dicam.

Eaque triplex esse declaratur.

De

De Potestate Naturali,

POTestatem Naturalem, In Uxorem con-
 fert primum *Jus naturæ*, quod jubet
 præstantiorem sexum, firmiorem, for-
 tiorèquè, sequiori, infirmiori, & im-
 becilliori præesse. Idem *Jus Divinum*
 præcipit, dum sub potestate Viri, fæmi-
 nam constituit. *Jus demum humanum*
 & consuetudine, & lege, id implevit.
 Uxorem ergo decet dirigere, sed simul
 & diligere. Nam imperium hoc amoris,
 & Charitatis esse debet: nempe erga com-
 parem, thori & vitæ fociam, castam,
 probam, viri, liberorum, domus stu-
 diosam, ac sollicitam: *quæ si talis non est,*
sæpe vitium ex eo mariti. Prudens certè, re-
 get eam leni fræno: retinens ac procurans
 maximè concordiam, nempe Matrimo-
 nii, & ornamentum: & suave ac unicum
 condimentum. Qui verò magni hujus
 Sacramenti status, conditio, obligatio,
 quæ conjugales leges, quamvis hoc loco
 facilè potuissent recenseri; tamen quia
 cuncta hæc, usu tot scriptorum trita,
 & apud eos obvia ubique habes, ideo
 meritò hic, ubi compendio studemus,
 omittenda.

Potestas
viri in fæ-
minam.

Sed blan-
da ut in
compa-
rem.

Quod do-
cebunt
Matri-
monii le-
ges.

Sequitur verò pars altera Naturalis Po-
 testatis, nempe *in prolem*: quam eadem
 natura propter beneficium genituræ, nutritio-
 nis,

Potestas
Parentiũ
in prolem.

nis, educationis parentibus confert: & ob
 auctoritatem ætatis ac senii conciliat:
Deus verò, sub pœna immaturæ mortis
 præcipit: *Fus* denique humanum ubique
 gentium retinet: Legibus verò olim Ro-
 manis severrimè, & ultra morem aliorum
 populorum, Emancipatione ad libitum
 Parentum data, & ante eam, non mino-
 re eorum in prolem, quàm in servos po-
 testate.

Officium Sed si ad examen rectæ rationis reduci
fili im- res debet, commodè ex Aristotele *tria li-*
puberis. *berorum tempora*, vir distinxit eruditus.
 Primum tempus est *imperfecti judicii*, quo
 planè sunt sub herili potestate: dum he-
 res, quoadusque parvulus est, nihil dif-
 fert à servo. Æquum autem, ut qui se
 regere nequit, regatur aliunde: conve-
 nientiùs verò non potest, quàm à Paren-
 te. Secundum tempus *Liberorum*, *cùm*
Adulti. *jam judicium illis ætate maturuit*, non ta-
 men sunt extra familiam. Tum subesse,
 debent arbitrio parentum, non aliæ eo-
 rum actiones; quàm quæ ad familiam
 momentum habent. Convenire enim de-
 bet pars cum ratione integri. Tertium
Emanci- tempus, *cùm jam extra familiam exeunt*:
pati. tum jam plenè sui juris sunt: manente
 tamen semper honoris & observantiæ de-
 bito, cujus causa perpetua est. Hæc ille.
 Itaque *Parentes debent liberis educatio-*
nem:

nem: ut nempe quod suscepere, tollant: *Officium Parentis erga filios.*
 (nam exponere aut perimere nefas: quia non toti ab illis sumus, alienum autem non licet perdere:) Alimenta præbeant: nam frustra tollerent, ni sustentarent. Et denique, quæ ad bene rectequè vivendum sunt, procurent, ac prospiciant, memores, non sibi illos tantùm, sed Deo, Familiæ, Patriæ genuisse. *Parentibus verò debetur primùm obsequium, & semper honor.*

Ubi verò iis orbatur proles, eaque im- *Officium Tutorum.*
 matura, & quæ per ætatem tueri se ne-
 queat; Et rationis ipsius ductu, & gen-
 tium omnium instituto, locum obtinent
Tutores: id est (ut Jurisconsulti derivant)
 pupilli Tutores. Hi aut testamento dan-
 tur: aut proximiori adgnatione obve-
 niunt: aut à supremo Magistratu affig-
 nantur: cum potestate, quam apud Ju-
 risconsultos, unà cum officio descriptam
 habes. Est profectò functio, cum ex-
 ctè impletur; eximii sed admodum rari
 meriti.

Pars tertia Naturalis potestatis est in *Potestas in servos ingenio.*
 eos; quos Aristoteles vocat naturâ Ser-
 vos: nempe tali ingenio præditos, ut re-
 gi ac gubernari necessariò indigeant: &
 (ut cuidam dictum) * Domino opus ha-
 bent. Talibus ergo ita præesse oportet,
 ut profis. ** Etiam ad Curatores re- fertur.*

De Potestate Acquisitâ.

Potestas servitutis acquisita. **P**otestas Acquisita, fit, prout dixi; vi majore. Quæ triplex esse potest. *Pri-* *acquisita.* *ma propria miseriæ* ejus qui necessitatibus vitæ adeo est destitutus, ut cogatur se tradere alteri ad perpetuam operam, pro alimento & tegumento. Altera est *Pæne* ob delictum capitalis, quæ commutari potest in servitutem. Tertia *justi belli*, dum hostis victus hac conditione servatur, ut serviat.

Ostenditur eam jurinatus non repugnare. Ejusmodi verò violentæ potestati repugnat quidem natura, si per se spectetur: nam per illam omnes sumus liberi: sed post introductum jus illud, quod faciendæ societati dixi esse necessarium, non repugnat. Nam non vetat naturalis justitia pacisci, obsequio victum ab eo; qui ejus copiam & dominium habet. Nec iniquum, ut egestatem evites; præstabilem navare operam. Deinde cum tam ex judicio; unde pœna: quàm ex bello; unde captivitas: cum inquam utrobiquè, necis summa potestas sit licita; (prout id ostendam infra & demonstrabo:) utique licita erit minor: quæ est, herum esse ejus; cui vitam concesseris. Unde patet: *Nec à Deo vetari.* non refragari legem naturæ, violentæ potestati. Lex verò divina, dum illam non vetat; permittit. Jus autem humanum,

num,

num, eam auxit: ac longiùs produxit: Constitu-
tione hu-
mana au-
tam esse.
dum ex seruo natos, non melioris condi-
tionis voluit: & venundari eos permisit:
& quidquid acquirant, Dominis acqui-
rere decrevit. Isquè rigor excusabilis
exinde: quia & nece minor: & commo-
dior utiliorquè: tam ei, qui jus ejus ha-
bet, quàm qui ei subest. Cohibetquè & Idque
non iniq̃.
avocat à crebra cæde. Unde & à Christia-
nis diu retentus, nunc tamen remisit:
vitæ ac necis jure, ad supremam potesta-
tem revocato: & venundatione fere sub-
latâ: ita ut priscae illius servitutis, pauca
superfint vestigia: nisi fortè in Ethnicis
captivis: & *adscripticiis colonis: quos cum
terræ possessione vendere licet.*

In tantâ verò Dominorum in Servos Officio
Dominos
teneri er-
ga servos.
potestate, aut licentia, est nihilominus,
quod illis Domini debeant. Et primum,
ex admonitione Apostoli; *quod justum &
æquum est illis præstare tenemur.* Memo-
res, (ut idem ibidem dixit,) & nos esse
sub Domino: apud quem non est acceptio
personarum, & cui reddenda erit ratio,
debitæ, velut in conservos *Charitatis:*
quæ nulla inæqualitate exui debet. Cùm In pœna
magis fortuna nos impares faciat, quàm na-
irrogan-
tura. Itaque etsi Jus pœnæ in eos habea-
mus; tamen non immeritæ, sed ad præ-
scriptum regulamquè justitiæ: in privata Opera
imponen-
da.
& domestica jurisdictione exercendæ.

Peculio exigendo. Etsi nobis operam debeant; tamen non ultra modum exigendam: nec ejus oneris, cui non sint ferendo. Denique etsi, quid acquirunt, nostra esse possint; tamen quod suâ industriâ ac diligentia, sine fraude peculii paravere; durum & inhumanum est, eripere. In his talibus cogitandum: cum Dominis in Servos multos, nil ta non vetentur: tamen ut homini in hostem omnino liceant; naturam communem vetare. Ideoque merito, Domini, olim Patres familiae, Servi, familiares vocati. Partim ut illis invidia, & his contumelia, tolleretur: partim, ut iis nominibus moneremur, cibum eis & vestem, & quæ sunt non modo sustentandæ vitæ, sed etiam tuendæ sanitatis, præstare.

Officia servorum arga Dominos. *Servorum in Dominos officia,* exacto compendio, dixit & docuit Apostolus: dum per omnia obedire Dominis jussit: & non ad oculum servire, velut hominibus: sed ut Deo: quem nemo fallit. Ut nempe, quidquid faciunt, ex animo faciant, securi retributionis.

De Potestate Concessâ.

Causa potestatis concessæ, seu civiles. **P**otestas Concessâ, nempe summi Imperii, explicanda restat: quam ad societatem retinendam necessariam esse certum est. Etenim quemadmodum singulos homines,

nes, in Familiam, natura & Jus redegit: ita singulas familias., in Civitatem coalescere, ratio necessariò persuasit. Singulæ namque Familiæ, cùm & ob infirmitatem majori consociatione indigerent; & ob inæqualitatem introductam, sine contentione & dissidio agere non possent; fieri omnino debuit: ut pactione certâ, unum veluti Civitatis corpus efficerent. Ratio inquam hoc persuasit. Per illam namque patet: quòd ea, quæ plura sunt, diversa sint: inter multa autem diversa, necessariò quædam contraria sunt: quæ autem contraria; sibi adversantur: & se vicissim oppugnant: quæ se autem oppugnant; se mutuò consumunt: & tandem pereunt. *Salus itaque multitudinis est, uniri.* Id verò non fit nisi aut Charitate, aut Imperio. Illa bonitate quadam consensum efficit: istud verò, eundem (a) metu exigit: continetquè. Sed quia Charitas Primitiva, qualis hic necessaria esset, non potuit (prout ostensum) in statu corrupto haberi; ideo imperio opus fuit.

Quam ipsa ratio demonstrat.

Hanc

(a) & (b) Aristocratico in statu, seu populari, si non numerice, animorum tamen ab unione, & concordia partium, unitas præstatur, eoque facile, qui regunt, consensu imitantur unitatem. Prout vero regentium ex consensu, inest, iubendi authoritas, etiam puniendi habetur potestas. Recte Aristot.

*Et Dei
sancitum
firmavit.*

Hanc à ratione ductam imperii necessitatem, non solum nobis in sevit; sed etiam effatu suo, vel suorum, firmam reddidit Deus: dum omnem potestatem à se esse; & illi omnem animam subiectam esse debere; & reddenda imperanti, quæ ei debentur; edixit: præcepitque.

*Triples
ejus sta-
tus seu
forma.*

Paruit ergo, & rationi, & duci ejus Deo, genus humanum: dum *imperium detulit; vel uni: vel Concilio: vel Comitibus.* In primo statu, unius jussa valent. In altero, paucorum consultatio ac decisio. In tertio, per suffragia omnium, majoris partis consensus. In singulis verò horum, æquè Jus summi imperii residet. Unde triplex forma Civitatis, quæ vulgo solet assignari: *Monarchia*, nempe, *Aristocratia*, *Democratia*.

*Maximè
probat
Monar-
chia.*

Nec prolixè disputare attinet, quæ illarum sit præstantior. Apertum est *illam præferri; quæ facilius efficit, ac præstat (b) unitatem.* Hæc enim, ut ostensum: causa est imperii: multitudinis subsisten-

Aristoteles in politicis. In republica, quod singuli præstare nequeunt, solent universi, hic suam, alius suam virtutem adfert, omnes utiles sunt: Plures enim, quorum singuli, boni non sunt, si convenient, paucis illis, virtute poterunt esse potiores. non ut singuli, sed ut omnes: sapiunt enim amplius multi, quam unus.

tia

tia: & Spiritus vitalis Civitatis. Ut sit igitur unum Reipublicæ corpus; unius animo regendum censeo. Nam (c) plures ut in unum consentiant; iterum egebunt Charitate: quam sublatam aut imminutam dixi.

Tria perfectum reddunt imperium.

Sed non est hujus, quod instituo argumenti, hæc disceptatio. Quæcunque forma Civitatis; bona: modò probè ac constanter Jus, Vim, & Facultatem summi imperii agnoscat: retineat: atque exerceat. Hæc tria, inquam, illam consummant: ac perficiunt: paucis à me explicanda.

Jus summi imperii, est arbitrium in personis, res, & actiones Civium: cui nunquam fas est refragari. Societas enim Civilis, uti dictum est, imperio continetur: summum autem imperium in eo situm; ut qui semel se atque sua ei subdiderent, semper pareant: & nusquam resistent. Quod enim resistere jure potest; majus; Cui nefas resistere.

(c) Tamen plures, nisi perfectè se invicem amant, suam utique amabunt rempublicam, in qua ipsi, & sui: Unde pullulat, regendi concordia, & consensus. Illud vero, non quo modo se, verum, quo modo populum, ac bonum commune amant, qui regunt, pensatur. Potior autem commodi proprii, quam populi, ut insit amor, sæta Monarchiæ nota est, ac nevus: coque, pauci Regum boni: Paucis populorum bene.

aut

Quod ratione probatur.

aut certè par est : summum autem , si habet par ; non est summum. Ergo non erit imperium , id est suprema potestas : si ei resistere fas : sed sequetur Æqualitas , & ἀνάγκη : quæ non potest , extinctâ , vel imminuta Charitate , prout demonstratum est , haberi. Agnoscant igitur : nec obliviscantur unquam , supremi hujusce Juris , tam potestates summæ ; quam qui illis subsunt. Illæ : ne quidpiam ejus per incuriam amittant ; hi : ne quid per proterviam imminuant.

Impia si impium jubeam : parebo ? Primum , vide & jubeam. cave , ne sinistrè tale esse opineris. Deinde si verè sit , non facies quidem ; sed tamen pœ-

Pœnam nam potiùs subibis , quàm oppugnare aut potiùs evertere (d) imperium coneris. Mors enim non subeas. est tanti , ut ejus vitandæ causa , aut tollatur Princeps ; (vel magistratus) ; aut quæra-

Quam imperium evertas. tur mutatio : quæ semper ingentium malorum causa est. Tolerare igitur , est viri boni : medelam verò , Deo permittere : qui , cùm dominantibus etiam discolis , parere jussit ; jussi sui rationem facilè reddet expeditam : & quæ videntur mala , ad finem bonum rediget.

(d) Principem puta , Monarchico in statu : in Populâ vero , Magistratum , vel Comitiorum instituta , quæ summæ potestatis locum habent , in omnes.

Vis

Vis seu, ut ita dicam, *vigor* quidam *Vis seu*
 imperii, sequitur: qui illud vegetum & *vigor ira-*
 robustum reddit: isquè *in consensu* *perii in*
obedi- *consensus*
tium situs est. Consensus verò hic, *et si*
obedi-
 jure debetur summæ potestati; tamen *tium.*
 quia non in arbitrio imperantium, sed
 subditorum residet; animus verò morta-
 lium naturâ & origine liber, facilè regi-
 men, odit, averfatur, contemnit: ideo
 arte quadam imperitandi opus est: ut lu-
 beat, profit, & denique necesse sit pa-
 rere.

Lubentia parendi paratur: si temperes,
 & moderere *Fus* illud summum, in per- *Obtinetur*
 sonas, res, & actiones Civium. *Cujus, si lubeat*
ut nunquam (prout monui) *oblivisci* oportet: *parere.*
ita non nimium meminisse: ne eo abu-
 taris: Id est, ne cum nihil tibi vetari pos-
 se videas, omnia facere, fas esse putes.
 Abusus enim talis, odiosum reddit im-
 perium: Dum sævities, personis seu vi-
 tæ: avaritia, rebus & fortunis: austeritas
 agendi, libertati infidiatur. Quæ quate-
 nus lenitate, beneficiâ, indulgentiâ, *Non sæ-*
 temperanda; ut benevolentiam Civium *vo, non*
 confervent; & tamen necessaria supplicia, *avarum non*
 tributa, censuram retineant; sanè accu- *austero*
 ratè Lipsius explicavit. Lubebit ergo pá- *imperio.*
 rere: & odium noxium summo imperio
 minuetur: si id observes. Sciasquè *illud*
demum firmum imperium esse, quo obedientes
 gaudent. Pro-

fi ha-
 n erit
 si ei
 , &
 vel
 fra-
 nec
 usce
 n qui
 s per
 pro-

n aut
 de &
 de si
 pæ-
 aut
 non
 colla-
 era-
 orum
 oni:
 qui,
 jus-
 xpe-
 nem

atu:
 orum
 t, in
 Vis

*Deinde si
prosit pa-
tere,*

Proderit verò etiam, si imperii institu-
ti finis, qui est bonum & commodum
subditorum, rectè expendatur: & ad eum
cuncta referantur: sciantquè qui eo po-
tiantur, *se non suam rem agere, sed populi.*
Atque ita Rempub. administrent; ut ag-
noscant omnes, suam omnino salutem
curari. Ita, *quæ onerosa erunt; levia, si
proficua; videbuntur.* Et ut *ager medico,*
sic populus parebit imperanti: utroque salu-
tem, etsi per dura, quandoque & aspera,
procurante.

*Denique
si necesse
sit parere.*

Sed etsi hæc, summo imperio admo-
dum proficua sunt: non tamen continent
totam vim ejus: nisi adsit vis alia, & ve-
ra, quæ inviris etiam necessitatem paren-
di afferat: & obedientiæ patientiam in a-
nimis efficit subditorum. Id *partim inter-
nâ* quâdam ratione efficitur; *partim exte-
riori modo.* Interna velut *Vis est, Æstimatio,*
& admiratio imperantium: quæ duo, dum
imprimuntur mentibus subditorum; ve-
lut cogunt illos obsequi: nempe *præstan-
tioribus: melioribusquè.* Hinc *sata* majestas;
& ei debita veneratio: id est, *vita, & ani-
ma principatus.* Externa autem propria-
què *vis est, à metu:* qui *faciendus omnino:*
aut, cum interitu potestatis, *habendus est.*

*Quod ef-
ficat æsti-
matio im-
perantis,*

Timeant itaque potius, quàm temnant.
Quod efficiet, ac præstabit, saluberrima
severitas: quæ pravum ac corruptum,
quod

quod fanari non potest, fecat ac urit.
 Hanc, ut securè ac tutè exerceas: profectò armatis viribus opus est. Opus tamen *Et metus*
 & moderatione: ut *quamvis metuant: ab imperante.*
non oderint tamen: sed potius ament.

Restat pars tertia, summi imperii: nempe *Facultas*
 pe *Facultas Civitatis gubernandæ: seu gubernandæ*
administrationis publicæ exercitium. Istud *autem triplex,*
tem triplex est: nempe consulere Patriæ: &
consulta effecta reddere: deinde Magistratus
legere: & præmia largiri. Denique *Judicia*
 sine provocatione exercere: & pœnas infligere.

In consultatione vel *ediçta temporaria* *Primum*
 promulgantur: vel perpetuæ fanciuntur *consultatio in qua*
leges. Per ediçta: ordinatur & constituitur *ediçta*
 quid sit è re Reipublicæ, quod providere ac procurare *promul-*
 supremæ incumbit *gantur.*
 Potestati, & huic fini rebus uti potest *Leges*
 privatorum. Legum condendarum facultas, *Leges*
 itidem summo imperio inest. Non posset *fanciuntur.*
 enim illud suo munere fungi, nisi corrigendis Civium moribus, & in officio *retinendis,*
 necessaria quædam fanciat, pro ingenio populorum, vel temporum *ex-*
 gentia. Et ni iis quæ fanciverit Cives teneantur. Uti autem potestas *suprema à*
 Deo, ita Leges ejus à Lege Divina, & *or-*
 tum ducere, & ei congruere aut certe non *decernuntur.*
 adversari debent.

In decernendo, maximè eminent, *Bel-*
li

*Præcipue
de bello
suscipien-
do.*

*Ejus fas
deduci-
tur.*

*Et geren-
di media
non ini-
qua.*

*Sed cum
integrita-
te summa.*

li susceptio: indictioquè. Bellum autem est: inter eos, qui non sunt unius Civitatis; nec, *Fus requisiti, reddere volunt*; certatio per vim: arbitrio supremæ potestatis suscepta: *defendens, repetens, vindicans, quod juris est.* Hæc est definitio exacta, puta belli publici, ac solennis, quale ad Concessam, de quâ nunc agimus pertinet Potestatem. Cæterum bellum publicum, à privato, uti exordium, ita & fas, sumit. Nam cuique ante constitutum Imperum, imò & post constitutum, ubi aut non habetur, aut fera est per Jurisdictionem tuitio; *natura se conservantis instinctu*, propriis viribus datum, *tueri membra primùm, & vitam*: deinde *quæ his subserviunt*: nostraque sunt. Qui ergo ea vi eripere vult; eum ut te defendas, vi repellere; vel ut ablata repetas, vi impetere; vel ut facinus vindices, vi affligere licet. Concessis verò ejusmodi finibus, concedi & media necesse est, quæ ducunt ad finem. Media verò belli sunt; *trucidare: rapere: captivare.* Quæ dictu ipso, fera & immania, penitusquè adversa Charitati, permittuntur quidem; quâ luri obtinendo subserviunt; sed profectò Christianæ professionis erit, quàm *maxima integritate, cautione, moderatione, ea exercere.* Integritatis est; *causam expendere*: quæ non modo justa esse debet;

debet; sed etiam gravis: imò necessaria: idquè ad pacem obtinendam. *Cautionis; Cautione. temeritatem & spem vanam cohibere: quam cum avaritia, & ambitus sæpè incitet; anceps eventus, & inevitabilis calamitas belli, dissuadet. Postremò: Moderationis; Moderatione. temperare furori in cæde: spolio: servitute.*
 Hæc de bello,

Ad eandem verò Consultationis facultatem, pertinet *tributi indictio*. Cuius, ab *Alia consultationum genera.* eminenti summi imperii in res Civium, dominio. Licitè igitur exigitur: ut sumptus & necessitates publicæ sustineri possint. Eiusdem Consultationis est, *fædera sancire: rem nummariam constituere; edicta de rebus variis promulgare: denique quidquid ad curationem Reipub. pertinet, ordinare.* In hisce omnibus, summum imperium bono publico provideat: subditi parere non graventur.

Facultas altera gubernandæ Civitatis *Facultas est, Magistratus, munerisque distributio: altera quæ nec favore cæco, fortuito vè, ut ple-* *nempe legendi magistratus.* rumque solet, sed prout quis par dignusquè est, *deferenda: nec per ambitum, sed meritis quærenda.* Non inquam lucrum, quod illis adhæret, captandum: sed munus potiùs officiumque quod requirunt, implendum. Quæ talia uberiùs explicant, qui tractant civilem doctrinam:

Tertia demum, Facultas administrati-
 onis

Facultas onis publicæ est, *Jus dicere: & reddere.*
tertia jus Cùm etenim, nec privata vi jus repetere,
dicendi. nisi cessante jurisdictione, licitum esse,
Cur soli demonstratum sit; Nec rerum nostrarum
competat studium, amorque permittat, rectè sta-
imperio. tuere: quid vel nobis debeatur: vel Nos
 teneamur: Ideo *tertio*, qui id decerneret,
 necessariò deferenda, fuit jurisdictione.
 Nulli autem convenientiùs, quàm supre-
 mæ potestati: cujus est arbitrium, in per-
 sonas, res, & actiones Civium: prout
 ostensum supra est.

Ea par- Jurisdictione hæc igitur, imperio debita,
tim red- partim *reddit & constituit* suum cuique:
dit uni- partim *punit.* Utriusquè modus, est lex:
cuique quæ præscribit Magistratui, decernendi
summa. regulam: & formam. Unde benè, *Ma-*
gistratus, *lex loquens* dicitur: *lex verò, mu-*
tus Magistratus. Et actiones quidem, quæ
 suum repetunt restitui, dari, vel repara-
 ri, immensum patent. Sub potestatis ta-
 men, de quâ nunc egimus, & Dominiï,
 & obligationis, de quibus deinceps age-
 mus, titulos; facilè redigi possent: ni
 alterius id esset argumenti: nempe Juris-
 prudentiæ: quæ hoc ex professo agit.

Partim De *Pœnis* verò hoc primùm dicam:
punit. quòd etsi videantur Charitati admodum
 contrariæ; non sunt tamen: si finis mo-
 dusquè earum rectè servetur. *Finis* enim
Finis pœ- pœnæ, non est dulcedo & oblectatio, red-
ns. diti

diti per vindictam & ultionem doloris: (quod vitium iræ, & sævitiem esse; cùm de affectibus agerem, demonstravi:) sed est *commodum societatis humanæ*: cui tam *Commo-* interest, *neminem peccare & delinquere*; *dum so-* quam toti corpori, singula membra sana *cietatis.* esse, Porrò, non tam benè est generi humano, ut sublatâ pœnâ peccandi, licentiam non assumat: Metu ejus, ut plurimum à malo arcetur. Itaque necessariò adhibenda erit. Et primùm, *securitatis* *Id est se-* *causâ*. Nam, ut tritum illud afferam; *curitas.* *qui malis parcit, bonis nocet*. Impunita enim malitia, vires & audaciam sumit eadem vel majora patrandi. Deinde, *causâ* *Exempli*: per quod, dum pœna ad paucos, *Exem-* *metus pervenit ad omnes*: qui à peccando *plum.* deterret. Postremò, *causâ ipsiusmet qui* *Ipsiusmet* *peccavit*: qui pœnâ, aut corrigitur: aut *puniti* *bonum,* si corrigi nequit; tollitur: ne pejor fiat. Tum, inquam, ei puniri expedit: & sæpe *pereuntis interest, perire*. Hi tres fines seu causæ pœnæ sunt.

Ratio verò & Differentia ejusdem, itidem triplex. Aut enim compescit, vires *Fit aut* *multâ.* demendo ad nocendum; quam vocabo *multam*: Aut resipiscentiam & emendationem procurat; quæ vocabitur *castigatio* *Aut ca-* *stigatione*: Aut denique insanabiles & deploratos tollit; quæ *Capitalis dicitur*. Quæ verò cui- *Aut pœ-* *na capi-* que delicto irroganda sit; lex prout dixi, *tum* *tali.*

tum verò Æquitas & *imbecitas* definiet: ut
adfit regula, peccatis quæ poenas irro-
get æquas. Quod à multis fusè tractatum,
meritò hîc omitti potest.

*Clemen-
tia tamen
suis lo-
cus.* Præsertim cùm ad Officium, de quo
hic agimus, non animadversio solùm,
sed & *clementia* pertineat: quæ lenitate
sæpe præcipuum finem poenæ assequitur:
nempe *emendationem*: dum *verecundiam
faciens peccandi, suffundit potius sanguinem,
quàm effundit.* Et profectò, in tanta ge-
neris humani ad peccandum proclivitate;
temperare severitati; *sæpiusquè pœnitentiã,
quàm pœnã contentum esse*; non solum de-
cet: sed etiam necesse est. Præsertim,
cùm ita sint ingenia nostra; *ut multos, ci-
tius ignoscens benignitas, faciat meliores.* Ne-
que id repugnat Justitiæ: quæ poenam exi-
git; non quâ poena est; sed quâ ad dictos
fines servit. Unde si illi obtineri aliter pos-
sunt; hæc condonari licitè potest. Idque
etiam post leges institutas: sed à summo
imperio, quod est supra leges. Jus enim,
feu potius fas, tam Clementiæ, quàm
poenæ extremæ, est penes supremam, feu,
quam Concessam vocavi, Potestatem:
huic enim soli, vitæ necisque delatum ar-
bitrium. Nam etsi quidam putent; ubi
deest imperium; fas idem, naturali &
acquisitæ esse potestati; tamen propria,
magisque competens iis; est poena *con-
pescens*.

*Qua Ju-
stitia non
adver-
santur.*

*Pœna
Capitalis
non com-
petit na-
turali po-
testati nec
acquisitæ.*

pescens tantum, & castigans: quæ illis integra manet, etiam imperio constituto.

PARS CAPITIS ALTERA.

De Dominio, Furis altera specie.

HActenus de Potestate. Sequitur verò species altera Juris, nempe *Dominium*. Quod *plenum* perfectumquè tum demum *Quod si est; cum habetur Jus ad rem: possessio plenum rei: & denique usus: minùs plenum; dum dominio,* aliquid ex istis deest. Porro ostensum est supra, fat puto evidenter: *communitatem rerum, et si Charitati apprimè convenientem, non potuisse tamen, corrupto status generis humani, commodè retineri: necessariumquè fuisse, proprietatem inducere.* Et si enim hæc, communionem societatis, distrahere facilè potest; admittenda *Ejus necessitas* tamen fuit, *ob insufficientiam rerum: cui curâ & industriâ subvenire, necesse erat: ea verò nunquam diligens, nisi propriæ utilitatis causa, fuisset.* Nisi itaque *Dominium & Ratione* proprietas sibi consulens foret; indigentia *introducenda.* & insufficientia major existeret: exinde verò occasio discordiæ, per vim, sibi necessaria & pauca, quæ suapte proveniunt, rapiantis. Ita ratio ipsa naturalis, suavit: & exegit proprietatem. Eandem verò adeo *Et à Deo probata.* *Deus approbavit: ut non modò surripere, sed concupiscere etiam rem alienam venter.*

Jus si modum prescribit tuerit. Quidquid verò proprietati inest, ad Charitatem seu societatem retinendam incommodi; id reparat corrigitquè *Jus: prescribens modum quo Acquirantur; Habeantur; & demum Destinant Dominia.* De tribus ergo hisce dicendum est singillatim.

Primum in acquirendo. Acquiritur Dominium, primùm occupatione eorum, quæ non sunt occupata. Estquè licita talis occupatio, ob datum nobis à Deo Jus, in res omnes inferioris hu-

Per occupationem non occupatorum.

jus mundi, quas subjecit potestati nostræ, Quisque igitur, eas occupare, & ad usum suum convertere, licitè & jure potest. Si autem, quæ primus quispiam occupavit, jure acquisivit; & possedit; profectò ea illi eripere alter, nisi injuriâ, non poterit. Illicita ergo erit acquisitio rei, semel

Quod fit, contactu seu apprehensione.

occupatæ: ac possessæ. Occupationis verò ejusmodi, ratio & modus est, ut quod acquirere velis, corpore contingas. Res quidem, quæ loco moveri possunt, manu apprehendendo: terram verò pedibus adeundo: vel limite signando. Unde patet: solo animi actu, aut verbis, occupationem non fieri. Sed infrequens jam est modus hic acquirendi: cùm vix

Domino carentia.

adempta inveniuntur. Nam & loca, si quæ sint inhabitata; ut montes, sylvæ, campi, à territoriis adfatis, ut plurimum usurpantur: & captura ferarum, legibus sæpe,

sæpe, usque non illicitis vetatur: & thesaurus, ab immemorabili tempore defossus, sæpius per leges non inventori cedit, sed Domino loci.

Sequitur igitur alter acquirendi modus, *Alter modus acquirendi, hæreditas.* Quam natura seu recta ratio, mos gentium, & paginæ sacræ authoritas, assignat soboli: post fata parentum. Convenientissimum enim est: ut à quorum propagatione, & genitura, corpus nacti sumus; ab iis etiam, quæ ei sunt sustentando, nempe Dominium rerum, nanciscamur. Ubi autem proles deest, eâdem ratione, citima quoque adgnatio cognatioquè loco ejus erit. Cæterùm de successione ejus, qui & prole, & cognatis certis, notisque careat; intestatusquè decedat; infra dicam.

Tertius modus acquirendi est, à *Tertius translatio Domini*, ab eo, qui plenum ejus *translatio Domini.* jus, & à nullo dependens, habet. Inest enim facultas alienandi pleno dominio: adeo; ut hæc potissima sit nota proprietatis; posse, quod meum sit, jure transferre in alium. Translatio verò ista Juris; *Id est; donatio, venditio, commutatio.* aut gratuita est; in *donatione*: aut accepto rei pretio; in *venditione*: aut re vel officio; in *commutatione*. In omnibus istis dantis & acceptantis voluntas exprimi debet: externis, & quo magis irrevocabilis sit, manentibus signis. Et compos ratio-
G nis

nis sit oportet, qui Dominium transfert: suæque spontis ac potestatis.

*Acquisi-
tio per te-
stamentū
& lega-
tum.*

Sed adeo hominibus rerum suarum libera placuit dispositio; ut eam ultra vitam quoque extendere voluerint: concessio nempe & condito *testamento*. Quod ita potest describi: *ut sit; ultimæ voluntatis, de rebus morte derelictis dispositio ac testimonium: post mortem demum valiturum*: ante eam verò, possessionem & usum rei legata, non eripiens: & testandi aliter, liberam relinquens potestatem. Datum hoc videtur, consensu gentium, velut remedio mortalitatis: cum (ut Lipsius dixit bene) *solatium fati sit; voluntas ultra futurum*. Consensu, inquam, gentium valuit: ut prout quisque rem suam legasset; ita jus esset. Alioqui natura dicitur, nos nihil ultra mortem posse.

*Ex jure
gentium.*

*Acquisi-
tio jure
belli.*

*Quæ non
iniqua o-
stenditur.*

Itaque miror: id inter acquisitiones, quæ jure gentium fiunt non poni primo loco. Cum magis ad illud referri possit, quàm aquisitio; quæ fit jure belli. Ea enim naturali etiam nititur æquitate. Nam dum damnum vel injuriam repeto; aut vindico justo bello; facio id, non modo magnâ rerum jacturâ, sed etiam vitæ periculo: quod inestimabile est. Qui igitur, ad tam extrema me adegit; is profectò obnoxium se fecit, gravissimæ, quæ potest esse, vindicationis. Præfer-
tim,

tim, si aucta sit, post facto, & progres-
su belli, injuria. Tum inquam, Jus mi-
hi confert victoria, in ipsam vitam hostis:
non modò in res ejus: quæ sanè vitâ longè
sunt minores. Licitè ergo, illas acqui-
rere possum justo bello: quod ut natu-
rali non repugnat juri; ita & ejus mode-
rati effectus.

Habendi Dominii *modus, & Jus, se-* *Modus*
quitur. In hoc primum est; *securitas pos-* *habendi*
sidendi: quæ nisi omni ratione cauta esset; *Dominii.*
non posset constare proprietas: infirmum
foret dominium: gravis ejus custodia.
Ergo, talis videtur fuisse consensus, pro- *Possessio-*
prietatem incipientium; tale, ut dixi, *nis securi-*
præceptum divinum; ut non modò nefas *tas.*
esset, rem alienam concupiscere; surri-
pere; retinere; sed etiam non indicare
surreptam: & non efficere, quod fieri
potest, ut in ejus, cujus est, perveniat
potestatem. Eòdem quoquè pertinet: re- *Ejus vio-*
stitutio fructus & commodi accepti, ex *lata resti-*
usu rei alienæ. Eòdem refertur, reparatio *tutio ac*
& refusio damni: culpâ dati: per quam *refusio.*
Jus habendi violatur: dum possessor, per
eam, minus suo, habet.

Alterum Jus habendi Dominii, est *Liberè u-*
Facultas utendi. Idquè partim *rem consu-* *tendi fa-*
mendo: partim *fructum ex eâ capiendo.* *cultas.*
Uterquè usus, pleno competit Dominio.
ita tamen; ut *abusus* societati noxii meritò

Sed non vetentur abutendi in usura. Inter quos eminent *usura seu potius fœnus*: quod ex illicito fructu pecuniæ percipitur: si nempe illa, infructifera seu ociosa sit: id est, si neque negotiationi, neque emptioni bonorum fructificantium, nequè ulli industriæ seruiat: sed *Ejus iniquitas.* deposita tantùm seruetur. Talis si mutuò datur; non est cur fructum adferat: imò iniquum: ut cum ipsa sit sterilis, ex indigentia proximi, lucrum extorqueat. Nisi fortè ratione periculi, aliquid sit licitum, *Vii & aliorum abusuum.* exposcere. Ad abusum quoque pertinet: rerum, quæ præsertim ad victum, avara detentio: idquè ut ingravescat annona. Deinde iniqua venditio, pretium ex penuriâ nimum augens, & avidè lucrum captans. Denique quidquid est inhonesti & sordidi quæstus. Tertiò ad Jus habendi refertur alienationis potestas: sed de hac dictum supra est.

Porro etsi tam accuratè cautum sit Proprietati & Dominio: tamen non penitus extinctam communitatem, eamquè certis *Ut vitam serues.* casibus redire; Primùm exinde apparet: quòd *in extrema necessitate, ut vitam conservem, uti re aliena extra controversiam liceat.* Cum hac tamen cautione; ne plus sumam, quàm necesse sit: nec si pari necessitate Dominus tenetur: & denique: cum onere refusionis damni, vel restitutionis, dum fieri poterit. Deinde, *Civitatati*

tati uti licet rebus privatorum, ob eminentis *Idem fas*
 Dominium, & salutis communis causâ. *& Civitatis,*
 Quamquam & hinc à Concivibus debetur
 refugio: ut æqualitas onerum sustinendo- *Prohibe-*
 rum fervetur. Postremò, & ea commu- *re usum*
 nia esse debent: quæ sine damno, onere, *quorum-*
 & molestiâ sunt, dantis, aut permitten- *dam ne-*
 tis: accipienti verò necessaria. Ut ignem, *fas.*
 aquam profluentem, non prohibere: per-
 mittere transeundi imò & morandi, in-
 noxiam facultatem: emendi rem necessa-
 riam ab eo, qui ejus copiam exuberantem
 habeat. Et quæ talia solent afferri.

Restat explicandum, quomodo *desi-*
 nat Dominium. Desinit autem: aut *sublato* *dominia*
 Dominio: aut *prescriptione rei derelictæ.* *sublato*
 Domino è vivis sublato, qui nullam pro- *domino.*
 lem, reliquit; nec ullam Cognationem; *Prolem*
 nec ulli debet quidpiam aut tenetur; nec *non ha-*
 denique condidit testamentum; naturali- *bente &*
 ter res redeunt in eum statum; ac si non *intestato.*
 essent occupatæ. Nisi igitur lex Civilis
 aliter constituerit, erunt primò occupan-
 tis. Cæterùm adeo stabilitâ rerum suarum *Hereditas*
 dispositione, ut etiam ultra fata protenda- *talium*
 tur, conveniens admodum erit, exquire- *vel occu-*
 re conjecturas ultimæ voluntatis, easquè *pantis.*
 prout æquitas suadet, adimplere. Si verò
 improlis quidem, & sine Consanguineis, *Vel credi-*
 & intestatus decedat: relinquat tamen fa- *torum.*
 miliam, & debeat, ac teneatur; tum

Creditoribus & obligationi imprimis erit satisfaciendum: servi ad libertatem redibunt: operis merces danda erit. Et sunt:

Vel famulitii.

qui inter familiares dividendam Hereditatem censent: cum famuli sterilibus ἀγαθολογία esse loco liberorum putentur.

alogiā carent.

Alter modus Domini Desinentis, est à prescriptione & re derelicta. Derelictio fit: Desinunt dum quis professus est, se rem nolle habere, deinde in censu rerum suarum, dum eam facto prescriptione & abjecit: dum uti noluit: & utentem non re derelicta interpellavit: dum sciens præsens, nullâ vi aut metu adactus, tacuit: denique amissam recuperare contempsit: spem abjecit: vel, ut recuperaretur; periculo graviore, utpote vitæ, se objicere noluit: quod alter studio acquirendi fecit. Præscriptio verò: dum tempus longum intervenit: & Circumstantias Derelictionis ac incuriæ palam comprobavit. Hæc Dominium transfert, & rei ab alio acquisitionem firmam reddit. Tempus autem Præscriptionis, pro instituto, varium. Longissimum censetur, quod memoriam excedit. Interest verò societati tranquillæ, Præscriptionem introductam esse: idquæ ad certam reddenda Dominia: ad lites & contentiones minuendas: ad stimulamdam denique rerum suarum curam atque diligentiam.

Tempus prescriptionis pro instituto.

Ejusque necessitas,

certam reddenda Dominia: ad lites & contentiones minuendas: ad stimulamdam denique rerum suarum curam atque diligentiam.

PARS CAPITIS TERTIA.

De Obligatione, Tertia Juris Specie.

Juris ultima species explicanda superest: nempe *Obligatio*. Cujus, inter homines necessitatem, non minus quàm potestatis, atq; Dominii, invexit defectus Charitatis. Si hæc enim potuisset integra manere; alter alterum officio sine ulla flagitatione præveniret: nihil tanquam debitum, à se mutuò exigent: non obligatio; sed mutua esset Dilectio. Ex illâ verò spontanea & benevola manasset beneficentia. Præsertim cùm minimè onerosa fuisset, imò vix fuisset, in abundantia rerum, suapte provenientium. Sed diluto hocce Charitatis, ut ita dicam, glutino; quærendum fuit aliud: quo, cùm amore, aut nollemus, aut non possemus adstringi; saltem ex debito ad invicem teneremur. Orta ergo est obligatio: non modò illa; quæ ex potestate & Dominio manat, sed varia insuper *Promissorum: Furamentorum: Contractuum*: quibus velut vinculis vincimur mutuò, & illigamur. Horum omnium, *fundamentum & basis est Fides*: de quâ primùm dicam: & post tres obligationum species explicabo.

Obligatio inter homines necessitas.

Ut quæritur caritas non vinciat.

Promissura. Furamenta. Contractus. adstringat. Horum

Fides, est Concordia mentis & verbi: verum fundamentum Fides.

*Qua de-
finitur.* Imprimis: non tam ea, quæ est; Intel-
lectus rectè cognitæ rei; sed potiùs in lo-
cutione veracitas: id est, *sermo congruens
menti: seu Intellectui: cui oppositum menda-
cium:* seu contra mentem dictio. Exigit
*Ejus ve-
ritas.* verò: non modò natura verbi; ut cùm sit
animi imago, verè eum repræsentet; sed
etiam commodum Societatis; ita clausum
pectus oratione aperire: ut tutò credere
*Constan-
tia.* possimus: nec timeamus falli. *Aliud re-
quisitum fidei, est dicti Constantia:* ut,
quod semel locutus sis, fatearis semper te
dixisse: & religio sit; declaratam infi-
Effectus. ciari voluntatem. Tertiò, ut dictum ef-
fectum reddas: ut, inquam, pondus
insit verbis: & *vocem facta sequantur.* Hæc
*Et mira
in nos vis* sunt partes Fidei, quam natura ipsa, ne-
scio quomodo nobis unicè commendat,
exososquè prorsus reddit ejus temeratores.
Pueros vide: (inquit Lipsius:) mendacium
inter prima probra objiciunt: & quanquam
levitate quandam assumunt; tamen judi-
*Societati
mice
proficua.* cii rectitudine damnant. Admiranda pro-
fectò Dei providentia: virtutem hanc,
sine quâ vita & societas stare ægrè possit,
animo inferentis: & contrarium ipsi vi-
tium, nempe perfidiam, evidenter ut
plurimùm punientis. Itaque firmiter re-
*Itaque
Sancte
habenda.* tinenda est: velut Sanctissimum humani
pectoris bonum. Retinenda autem primò *in Promissis.*
Pro-

Promissum verò est; declaratio Volunta- *Et primò*
tis de futuro: certitudinem faciens adim- *in pro-*
plendi. Si *gratuitum* est; peccat quidem; *missis.*
qui ei non satisfacit, nempe mentiendo,
non tamen facit injuriam: nec reposci
potest tale promissum; nisi sit solennis
verborum obligatio: aut testibus firmata *Qua*
stipulatio: aut manentibus signis, nempe *quatenus*
literis, expressa. Talis enim demum, *obligent.*
Jus conferre videtur: quia deliberatæ est
voluntatis: & cujus convinci promissor
facile potest. Promissa verò non gratuita;
& quibus inest *συναλλαγμα* quin obligent, *commu-*
indubitatum est. Sed talia, jam Contra- *tatio.*
ctus erunt: de quibus mox dicam. Cæte- *Eorum-*
rùm, ut Promissum valeat, requiritur *que re-*
usus rationis in promittente. Deinde, nulla *quisita*
injusta per vim & metum adactio: facta *ostendun-*
ab eo, cui promittitur. Injusta inquam: *tur.*
Nam quæ justo bello fit, obligat: quæ à
latrone, invasore, scædifrago, perjuro;
minimè. Tertiò: ut *materia sit* (ut ita
dicam) *promissibilis*: nempe non illicita:
nam in tali; scelus esset fides. Tum verò
in nostra Potestate sita. Nam ultra eam
non tenemur. Et demum obtenta, *non*
per imposturam, aut falsâ causâ. Eâ enim
deprehensâ, & cessante, meritò mutatur
Promissum. Nam fraude & dolo inducti;
nihil promittunt.

Jurisjurandi sequitur obligatio: defi-
niturquè:

Jurisjurandi obligatio. niturquè: *Affirmatio*, Deum testem constituens: & si sciens fallit, vindicem. Magna profectò ejus Auctoritas: quæ Divinitatem & providentiam adstruit: estquè testimonium; animæ, naturaliter, Deum punientem mala, agnoscentis. Unde religio ejus, meritò, maxima esse debet: & temeratio non proximo tantum, sed Deo etiam, quem testem capis, injuria. Cavendum ergo: *ne assumatur*, non modò *in re falsa*; sed *ne in levi* quidem: & *non penitus necessariâ*. Dupliciter autem juratur: nempe, vel *asserendo*: vel *promittendo*. *Afferivum*. *Afferivum* Juramentum; ut culpatus facti mei, vel proximi, testimonium juridicè perhibeam; necessarium & inevitabile esse debet. Minus, ut rem vindicem: & præsertim exigui pretii. Tum inquam profectò justius est abstinere. *Promissorium*, nisi jure exigatur ab eo, cujus summè interest, non decipi; ut plurimum vitandum: studendumquè vitæ probitate mereri: ut nec juratis credatur: & *sit, sermo noster, est, est, non, non*: nam quod ultra hoc est, à vitio est.

Si adsint requisita validi juramenti. Ut verò validum sit Juramentum; & obligans; eadem fere, quæ circa promissâ dicta sunt, requiruntur. Nempe, ut Jurans, mentis sit compos: & non fraude inductus: & ne res illicita, aut impossibilis esse, post præstitum Juramentum de-

Et requisita. tractu do ut des; ut indicium fiat occulti vitii: rei furtivæ: malo vel incerto Jure possessæ: servi fugitivi: Tum ut iniquum pretium, ob indigentiam proximi, avarè non exigatur. Quanquam per hoc peccari quidem potest, sed vix Jus vindicationis competere. Nam modus licitationis; uti
& æstimatio; ab affectu in rem, à tempore, à copiâ, pendet. & continuò variabilis est.

A licitatione, & abest; jure rescindi non potest. Eadem ratione mutua pendet. Inde Conventio, Æqualitatem rei, cum pretio decernit: & si culpa, fraus, dolus
conventio est, dum intercedit do ut facias: vel facio ut facias. Merces enim, & mutua opera, aut officium, itidem ex Conventione & consensu partium pendet. Et si

Et standi prout convenit.

ergo Æqualitas, aut certè Proportio, videtur requiri in Contractibus; attamen profectò standum est, prout convenit, & pactum intercessit, modo: absque dolo malo: & ex fide bona.

Hæc est nova synopsis Juris.

Habes novâ hæctenus, sed puto non incommodâ partitione, explicatum compendium, & synopsis Juris. Accuratio-
verò ejus tractatio, etsi ex hisce fontibus, facile deduci posset; tamen non est argumenti à me instituti. Et sunt, qui hæc abundè, & plus satis præstiterunt. Mihi verò mens fuit, ostendere: quatenus Jus constitutum, temperet iis, quæ potuissent penitus charitatem inter homines ex-
 tin-

tinguere: si prout necessariò introducta fuerunt, ita ad libitum retenta, vel exercita fuissent. Quoniam autem illud ipsum Jus, si strictè nimis sumatur, exigaturquè; longè potest à Charitate abducere; ideo hujus Tractationis meritò ponendum est.

CAPUT TERTIUM.

In quo ostenditur temperamentum summi Furis per Charitatem. Idquè Admonitione, Consilio, & Exemplo Christi.

Vetus enim illud & tritum sermone *Summè* proverbium: *summum Jus, summam Jus sum- esse injuriam.* *ma crux.* Causa dicti: Quod tria illa; nempe, *Potestas, Dominium, & obligatio,* tam largè & copiosè, jure concedantur; ut facillimè eorum specie ac obtentu, extrema multa contra Charitatem committi possint, citra pœnam & vindictam. Pro- *Et causâ dicti ex- ponitur.* num autem est genus humanum, indulgere sibi: & quæ permittuntur; velut lau- data ampliare. Hinc leges iniquæ sæpè conditæ: quæ licentiam potiùs augerent; quàm Jus constituerent. Hinc earum Interpretatio prava: hinc consuetudines quæcunque modò inveteratæ pro legibus.

Exempla hujus licentiæ passim sunt. Nam Potestatis abusus ostenditur. Potestas; primùm tam severè, avarè, arroganter, & superbè exercetur; ut qui parent, vix putentur hominum vice. Ge-
mit